

Lyhyesti

Valtuuskunta juhlii tänä vuonna
Seurat juhlivat
Pähkinäpensas postimerkeissä
Suomenruotsalaisen kirjallisuuden historia valmistumassa
SLS palkitsi Armfelt-kirjat
Suomen väestön esihistorialliset juuret
Kuka lukee klassikkoja?
Opiskelu on työtä – luennot ja muistiinpanot välttämättömiä
Seurat yhdistävät voimansa
Kolmasosa raskauksista keskeytyy itsestään
Tarkennus
Fysiikka suosituinta Tieteen päivillä
Tieteen päivillä palkittiin
Seuraavien Tieteen päivien valmistelu alkaa

Valtuuskunta juhlii tänä vuonna

Tieteellisten seurain valtuuskunta täyttää tänä vuonna 100 vuotta: Keisari Nikolai II oli kaukaa viisas ja niinpä 19.8.1899 Keisarillisen Suomen Senaatin määräyksellä asetettiin Tieteellisten seurain valtuuskunta.

Juhlavuoden ohjelma on jakautunut tasaisesti koko vuodelle. Tieteen päivät aloittivat juhlavuoden komeasti ja heti perään avattiin Tieteiden talolla Helsingissä valtuuskunnan juhlavuoden näyttely "Hyvässä seurassa – Näyttely tieteellisistä seuroista 100 vuotta sitten" (27.1.–5.3.). Maaliskuun vuosikokouksen yhteydessä järjestetään Tieteiden talolla kaksipäiväinen seminaari "Tieteelliset seurat kansainvälisessä ympäristössä" (18.–19.3.). Toukokuussa järjestetään yhdessä Suomen Tiedeseuran kanssa puolestaan Turussa seminaari "Maailma muuttuu – tutkimus muuttuu". Valtuuskunnan pääjuhlaa vietetään Helsingin yliopiston juhlasalissa 2.10. (onnittelujen vastaanotto on edellisenä päivänä Tieteiden talolla). Ja jottei vuosi jäisi kesken järjestetään yhdessä Suomalaisen Tiedeakatemian kanssa Otaniemessä Espoossa seminaari "Perustutkimus – yliopistot, tutkimuslaitokset, tiedepuistot" (8.11.).

Vanhan tavan mukaan valtuuskunta järjestänee myös jotakin jännittävää ja yleisemmin kiinnostavaa tiedeohjelmaa Turun kirjamessuilla (8.–10.10.).

Juhlavuoden ohjelmaan sisältyy myös Tieteen päivien pääesitelmäsarjan pohjalta toimitettava kirja Matkalla tulevaisuuteen (ilm. toukokuussa), Suomen tieteen historia -teossarjan ensimmäiset niteet (ilm. syksyllä) sekä aiempaa laajempi Suomen tieteelliset seurat -hakuteos (ilm. syksyllä). Valtuuskunta anoi hyvässä ajoin eli muutama vuosi sitten myös postimerkkiä juhlan kunniaksi tieteelle. Vaan ei pitänyt Suomen Posti merkkiä tieteelle mitenkään tarpeellisena. Mika Häkkiselle merkki sen sijaan väsähtiin pikapikavauhtia muutamassa kuukaudessa. Ehkeivät postissa ymmärtäneet, mitä se sellainen tiede on, formuloita olivat sentään nähneet telkkarissa: ne ovat autoja, jotka menevät tosi lujaa.

Seurat juhlivat

Valtuuskunnan lisäksi monella tieteellisellä seurallammekin on juhlimisen aihetta. Suomen Metsätieteellinen Seura, Suomen Maataloustieteellinen Seura ja Sosiaalipoliittinen yhdistys täyttävät 90 vuotta. Kalevalaseura ja Entomologiska Föreningen i Helsingfors ovat 80-kymppisiä. Suomen Lintutieteellinen Yhdistys täyttää 75 vuotta, Suomen Kielen Seura ja Historiska Samfundet i Åbo puolestaan 70. Nordenskiöld-samfundet täyttää 60 vuotta, Svenska skolhistoriska föreningen i Finland ja Suoseura puolestaan 50.

Vanhimmat suomalaiset edelleen toimivat seurat ovat:

1. Societas pro Fauna et Flora Fennica (per. 1821)
2. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura (1831)
3. Finska Läkaresällskapet (1835)
4. Finska Vetenskaps-Societeten – Suomen Tiedeseura (1838)
5. Juridiska Föreningen i Finland (1862)
6. Suomen Matemaattinen Yhdistys (1868)
7. Suomen Muinaismuistoyhdistys (1870)
8. Suomen Filosofinen Yhdistys (1873)
9. Suomen historiallinen seura (1875)
10. Kotikielen Seura (1876)

Pähkinäpensas postimerkeissä

Dendrologian Seura nimeää vuosittain Vuoden puun. Viime vuonna tämän kunnian sai Pähkinäpensas (*Corylus*). Koivukasvien heimoon kuuluva pähkinäpensas ei

taloudellisesti yllä kärkipäähän tämän heimon puuvartisten joukossa. Mutta onpahan kuitenkin hieno koristepensas, joka kantaa myös syötäväksi kelpaavia hasselpähkinöitä. Kaikki kiinnostuneet voivat lukea pähkinäpuusta enemmänkin Dendrologian Seuran Sorbifolia-lehdestä 4/1998 (Soili Stenroos: Monikäyttöinen pähkinäpensas)
Niin mainiosta kasvista on sentään kyse, että moni maa on katsonut sen postimerkin arvoiseksikin (Pentti Alanko: Pähkinäpensaat postimerkeissä, Sorbifolia 4/1998): mm. Romania, Albania, Puola, Monaco, San Marino, Iso-Britannia, Kanada, Saksa, Turkki ja Israel. – Tieteen lisäksi myös pähkinäpensas on siis ilmeisesti Suomen Postin boikottilistalla.

Suomenruotsalaisen kirjallisuuden historia valmistumassa

Helmikuussa ilmestyi suomalaisen kirjallisuudenhistorian kannalta ehdottoman merkittöksen ensimmäinen nide. Suomenruotsalaisen kirjallisuuden historia Finlands svenska litteraturhistoria ilmestyy kahdessa osassa Svenska litteratursällskapet i Finlandin julkaisemana. Sarjan päätoimittaja on professori Johan Wrede. Teos kattaa kirjallisuuden keskialjalta tämän vuosisadan loppuun.

SLS palkitsi Armfelt-kirjat

Svenska litteratursällskapet i Finland jakoi Runebergin päivän vuosijuhlassaan 5.2. useita palkintoja. Gustaf Mauritz Armfelt nousi palkinnoissa mainiosti esille: Stig Ramel palkittiin 20 000 markalla mainiosta elämäkertateoksestaan Gustaf Mauritz Armfelt 1757–1814. Dödsdömd kungagunstling i Sverige. Ärad statsgrundare i Finland (teos on ilmestynyt Ilkka Pastisen suomennoksena viime vuonna), Rainer Knapas puolestaan sai vastaavan palkinnon toimittamastaan Armfeltin päiväkirjasta Resan till Italien. Gustaf Mauritz Armfelts resedagbok 1783–1784. Päiväkirja kuvaa suorastaan legendaarista Kustaa III:n Grand Touria Italiaan; Armfelt kuului kuninkaan matkaseurueeseen. Tollanderin palkinnon 70 000 mk sai kirjailija Märta Tikkanen.

Suomen väestön esihistorialliset juuret

Vuoden 1997 aikana järjestettiin useampiakin tilaisuuksia Suomen väestön esihistoriallisista juurista. Niistä on ollut luvassa myös julkaisuja, joita on jo ehditty kovasti odotella. Ensimmäisenä ilmestyi Suomen arkeologisen seuran julkaiseman Muinaistutkija-lehden yli 100-sivuinen erikoisnide "Tvärminne 2 1/2 – Suomen väestön esihistorialliset juuret arkeologisesta näkökulmasta". Kielitiedettäkin ei unohdeta. Ilmestymistään odottaa vielä Suomen Tiedeseuran Bidrag-sarjan nide, jossa tullaan julkaisemaan laaja eri alojen katsaus Suomen väestön esihistoriallisista juurista kaikkien mahdollisten tai ainakin olennaisten tieteenalojen näkökulmasta.

Kuka lukee klassikkoja?

Tieteen klassikoihin vedotaan usein erilaisissa puheissa ja kirjoituksissa. Mutta kuka klassikoita on oikeastaan itse lukenut. Tai miksi vanhoja asioita yleensäkin pitäisi kaivella. Yhteensattuma tai ei, kahdessa tuoreessa yhteiskuntatieteen aikakauslehdessä pohditaan tätä aihetta, klassikoihin tutustumisen merkitystä. Klassikot ovat yhteiskuntatieteissä, tai ainakin sosiologiassa, olleet viimeaikoihin saakka suosiossa – tai muodissa. Ja se on hyvä se.

Sosiologia-lehdessä (4/1998) professori Pertti Töttö Jyväskylän yliopistosta tarkastelee artikkelissaan asiaa perusteellisesti ja muistuttaa, että aina asiat eivät ole olleet näin. Kun nyt kaikkien pitää lukea Weberiä ja Durkheimia, niin hänen opiskeluaikanaan 70-luvulla klassikoista ei tarvinnut piitata lainkaan – Marxia tosin luettiin kovasti ahkerasti, mutta tutkintovaatimusten ulkopuolella. Viime aikoina opiskelijat ovat Tötön mukaan kuitenkin alkaneet kysellä, mihin klassikoita oikeastaan tarvitaan, "mitä sanottavaa näillä vanhoilla ukoilla on meille? ... Miksi siis tuhata aikaa paksuihin kirjoihin, joiden kummallinen käsitteistö kertoo kadonneesta maailmasta, kun pitäisi löytää uusia käsitteitä ja teorioita, joilla pääsisi käsiksi oman aikamme ilmiöihin?"

Töttö ei kuitenkaan usko tätä. Niinpä hän aloittaa luentonsa ilmoittamalla opiskelijoille että "Sosiologia ei ole kehittynyt lainkaan, eikä ilmeisesti koskaan kehitykään." Töttö ei usko, että voitaisiin esittää perusteita, miksi nykyinen sosiologia olisi sadan vuoden takaista sosiologiaa kehittyneempää, miksi siis Giddens ja Baumann olisivat Durkheimia, Spencersä tai

Simmeliä edellä? Ja kun näin siis on, on luonnollista tutustua yhtälailla alan klassikoihin kuin uusiinkin kirjoihin. Kyse ei ole vain kuriositeeteista.

Sosiologian halveksunnasta ei ole kyse. Pikemminkin päinvastoin: Töttö ei usko lainkaan, että luonnontieteiden edistyneisyys olisi jotakin erinomaista ja kiistatonta. Tötön mukaan tervejärkinen ajattelu selittää fysiikan kaltaisten tieteiden edistymistä sillä, että niissä "lähestytään totuutta". Töttö arvelee, että filosofit pystyvät panemaan tämän käsityksen tiukoille: "Mistä me tiedämme, että nykyinen käsityksemme kappaleiden vetovoimasta on lähellä jotakin? ... väite, että nykyinen gravitaatioteoria on lähempänä totuutta kuin sen edeltäjä, edellyttää että tiedämme tuon lopullisen totuuden, ja silloinhan voisimme täydentää gravitaatioteoriaamme niin, että se ei olisi vain lähellä totuutta vaan yhtäpitävä sen kanssa." Tötön mukaan "filosofin käsittelyssä tervejärkiseltä vaikuttava ajatus totuuden lähestymisestä alkaa nopeasti muistuttaa taikaukoista historiankäsitystä". "Sosiologiassa näyttää aina olleen vain joukko keskenään kilpailevia teorioita, joista yhdenkään paremmuudesta muihin ei ole päästy yksimielisyyteen ... Sosiologia ei ole siis edistyvä tiede – ja siksi siinä luetaan klassikoita.

Kaunis ajatus: klassikoita kannattaa lukea. Mutta perustelu haikahtaa epäilyttävästi ns. postmodernilta filosofialta relativistisine totuuskäsityksineen.

Vai onko kyse iänikuisesta eri tieteenalojen välisestä nokittelusta? Töttö kyseleekin. tutkitaanko esimerkiksi fysiikassa tai biologiassa ahkerasti alan vanhoja mestareita tietäen vastauksen: fysiikan opinnoissa ei tutustuta sen enempeä Newtonin Principiaan kuin Darwinin Lajien syntyyn. "Fysiikoiksi ja biologeiksi opitaan aivan muualla kuin vanhoja kirjoja lukemalla."

Ja niinpä päästäänkin lopulliseen iskuun sosiologian klassikkoharrastuksen puolustukseksi: "Edistyvät tieteet ovat noita yhden kirjan tieteitä. Niitä voi kutsua käsikirjatieteiksi, sillä niiden sisällön, tähän asti kertyneen luotettavan teoreettisen tiedon, voi esittää periaatteessa yksissä kansissa, joten sosiologian opiskelijoille tuttu lukemattomien kirjojen lukeminen on niiden opiskelijoille vierasta.

Sosiologiassa opiskelijoilla luetutetaan klassikoita, "jotta he saisivat käsityksen siitä, mitä sosiologia on".

Todettuaan, että fysiikan kaltaisten edistyneiden tieteiden historia on näiden tieteiden viljelyyn nähden yhtä ulkoinen kuin kylpylaitosten kulttuurihistoria, Töttö jatkaa: "Niinpä tähtitieteilijä joka on syventynyt Kopernikuksen De Revolutionibus Orbium Coelestium -teoksen (1543) osoittaakseen, että Thomas Kuhn on väärässä lähes kaikessa, mitä hän Kopernikuksen suhteen väitti, on mitä ilmeisimmin tieteenhistorioitsija tai muunlainen kulttuurihistorian "harrastaja". Töttö muistuttaa, että kyse voi tuki olla arvostetusta tähtitieteilijästä, mutta Kopernikusta lukiessaan hän ei "tee" tähtitiedettä vaan jotain muuta."

Sosiologi tekee siis klassikoita lukiessaan "sosiologiaa". Ohimennen kirjoittaja osoittaa samalla ilmeisen harminsa myös Thomas Kuhnin saaman kritiikin johdosta. – Viittaus Raimo Lehden teokseen Tanssi Auringon ympäri. Kopernikus, Kepler ja Aurinkokeskisen tähtitieteen synty tosin on ehkä hieman rajoittunut: tuskinpa Lehti Kopernikukseen tutustui vain Kuhnin tilille saamiseksi.

Joka tapauksessa Tötön perusteellinen artikkeli on kovasti kiinnostava.

Kansantaloudellisessa aikakauskirjassa (3/1998) Tuomas Takalo sivuaa teemaa artikkelissaan alansa klassikosta Joseph Schumpeteristä. "Toisin kuin muissa yhteiskuntatieteissä taloustieteessä luetaan harvoin klassikoita. Tässä suhteessa taloustiede muistuttaa enemmän luonnontieteitä." Takalo myöntää toki, että luonnontieteissä tieteen kumulatiivinen luonne on selkeämpi. Mutta klassikoihin uhrattu aika ei kirjoittajan mukaan mene hukkaan. "On vaikea uskoa, että klassikkojen pohdinnat ovat merkityksettömiä nykypäivän taloustieteen kannalta". Vaan eipä opiskelijoilla tutkintovaatimuksissa kyllä klassikoita luetuteta toisin kuin sosiologit tekevät.

Opiskelu on työtä – luennot ja muistiinpanot välttämättömiä

"Eräs suosituimpia liturgioita suomalaisen yliopistolaitoksen kehittämisessä 90-luvulla on ollut voihe ja valitus siitä, miten yliopistoissa annetaan opetusta auttamattomasti vanhanaikaisilla tavoilla: opiskelu koostuu vain tenttikirjojen ja luentomuistiinpanojen ulkoopettelusta. Yliopistossa opittuja asioita ei osata käyttää ja soveltaa työelämässä. Tuore maisteri ei osaa hahmottaa "laajoja kokonaisuuksia". Yliopisto-opiskelijoilta kielletään itsenäinen ja omaehtoinen ajattelu." Näin kirjoittaa Jussi Saarinen Psykologia-lehden (6/1998) pääkirjoituksessaan "Yliopisto-opettajan rehabilitointi".

Saarinen muistuttaa, että tämän itseruoskinnan innoittamina on ryhdytty "kehittämään" opetusta ja opiskelemaan uusia opetus- ja työmuotoja. "Keskusteluissa vilisee uusia ja hienoja käsitteitä kuten prosessikirjoittaminen, konstruktivistinen oppiminen, uudet oppimisympäristöt ja aktiivinen opetus." Kirjoittaja epäilee kuitenkin, että kyse on mahdollisesti vain "keisarin uusista vaatteista."

Mitenhän sitä itse oikein selvistikään kun tuli vain istuttua luennoilla, kirjoitettua muistiinpanoja, luettua kirjoja ja keskusteltua opiskelijaystävien ja opettajienkin kanssa erinäisistä esiinnoituksesta kiintoisista tai täsmennystä kaipaavista seikoista?

Olen vakuuttunut Jussi Saarisen tavoin: mikään ei voita hyvin valmisteltua ja innostavaa luentoa. Muistiinpanojakin on hyvä tehdä. Ja kirjoja lukea. Ja työtä tehdä. Ei opiskelussa välttämättä sen kummemmasta ole kysymys. Ei sen tueksi välttämättä tarvita mitään vippaskonsteja ja huvitusta. Luento-instituutio ei ole lainkaan vanhentunut opettamisen ja oppimisen muoto. Suurenkin yleisön "opettamisessa" studia generaloiden ja Tieteen päivien yleisösuosiot kertovat luentokuuntelemisen ihanuudesta ja innostuksesta.

Seurat yhdistävät voimansa

Kaksi sukututkimusalan seuraa, Suomen Sukututkimusseura ja Sukutietotekniikka ovat yhdistäneet vuoden vaihteessa voimansa. Toiminta tapahtuu jatkossa vanhemman eli Suomen Sukututkimusseuran nimellä. Uudessa seurassa on yhteensä yli 5000 jäsentä.

Kolmasosa raskauksista keskeytyy itsestään

Englantilaistutkijat ovat päätyneet tutkimustensa perusteella arvelemaan, että peräti 34 % raskauksista olisi mahdollisesti keskeytynyt itsestään rakennepoikkeavuuden tai muun elinkyvyn esteen takia, kertoo Lääketieteellinen aikakauskirja *Duodecim* (22/1998).

Lehti pitää tulosta yllättävänä ja totuutta mahdollisesti vieläkin dramaattisempänä. Onneksi me ihmiset emme sentään kaikkia keskeytyksiä edes huomaa, niin moni "kemiallinen" raskaus päättyy jo implantaation ja kliinisen raskauden välissä. "Luonto on rakentanut tiheän lauseulan, joka toimii aikaisempaa arviota useammin tietämättämme, ilman pettymystä ja surua aiheuttavaa kliinistä keskenmenoa."

Tarkennus

Edellisessä *Tieteessä tapahtuu* -lehdessä (8/98) kerrottiin Lyhyesti-palstalla Tieteen päivien avajaisten musiikista sekä mahdollisista tulevista avajaismusiikeista. Oli päässyt juttuun pieni lapsus, jota ei ehkä kukaan huomannut paitsi jutun kirjoittaja heti lehden ilmestyttyä (ehkä jotkut musiikinharrastajat sentään hieman edes yllättyivät yllättävästä säveltäjänimestä). Jutussa kerrottiin nimittäin mm. filosofi **Ludvig Wittgensteinin** lauluista. Mistä lie tämän filosofin nimi pullahtanut: tarkoitus oli ollut kuitenkin puhua **Friedrich Nietzschen** lauluista, joita baritoni Dietrich Fischer-Dieskau on jopa levyttänyt. Laulut ovat, jos nyt eivät erityisen mestarillisia niin ainakin ehdottoman hupaisia.

Ihan huono Wittgensteinin nimi ei kyllä tässä yhteydessä kuitenkaan ollut, sillä kyllä hän ehkä olisi voinut lauluja tehdä: hän harrasti koko ikänsä musiikkia. Musiikki liittyi hänen kotiinsakin tiiviisti: hänen veljensä oli maineikas pianisti ja Johannes Brahms kuului perhetuttuihin. Ties vaikka Wittgenstein hyvinkin olisi muutaman laulun pöytälaatikkoon tullut väsäanneeksi kuten me kaikki muutkin musiikkiopintoja harjoittaneet.

Se filosofi, joka löisi laudalta kaikki muut ainakin filosofisäveltäjänä, on tietysti **Jean-Jacques Rousseau** (1712–1778). Hänen merkittävimpiä teoksiaan oli laulunäytelmä (tai ooppera) "Le Devin du Village" ("Kylän tietäjä"), joka oli aikanaan vuosikymmenien ajan erityisen suosittu ja esitetty.

Fysiikka suosituinta Tieteen päivillä

Luonnontieteilijät ovat toisinaan kovin huolissaan tieteenalojensa julkisesta tilasta ja tiedon tasosta. Lohtua ehkä tuo se tieto, että juuri matemaattis-fysiikaaliset aiheet olivat Tieteen päivien suosituimpia tilaisuuksia. Eniten väkeä keräsi päivien päätösssessio "Loppuuko aika", jossa puhuivat dosentit **Tapani Perko** ja **Kari Enqvist** (lähes 1100 kuulijaa ja osa joutui jäämään salien ulkopuolelle). Myös päivän paini "Saavuttaako fysiikka kohta "lopullisen totuuden"?" keräsi noin 950 kuulijaa avajaispäivänä. Painissa otelijoina olivat prof. **Raimo Lehti** ja – yllätys, yllätys – **Kari Enqvist**.

Mutta toki yleisöä riitti Porthanian pääluentosarjassa muutenkin valtavat määrät kaikille luennoille: suurinkin sali osoittautui liian pieneksi sellaisille sessioille kuin "Aika", "Ajattelun rajat", "Luonnon kestävyys" ja "Maailmanloppu – aatetta ja fantasiaa". Myös kaikki päivän painit vetivät suurimman salin täyteen. Onneksi luentoja voitiin välittää videoiden avulla naapurisaliin. Yhteensä Porthanian eri tilaisuuksien (pääluentosarja, muut luennot, filmit, planetaarioesitykset, muut tapahtumat) kävijämääräksi arvioitiin yhteensä 11 000. Ohjelmaa oli lisäksi eri puolilla kaupunkia ja myös yleisöä riitti salien täydeltä: Taidehistorian torille, molempiin kauppakorkeakouluihin, Taideteolliseen korkeakouluun, Yleisradioon, BioMag-laboratorioon ja Ilmatieteen laitokselle. Tieteiden yö oli myös yleisömenestys – eikä mistään Taiteiden yön -kaltaisesta tapahtumasta ollut pelkoa. Ihmisillä on ilmeisen suuri tiedonjano. Tämä on lohdullista kaiken pimeydenkylvön keskellä.

Tieteen päivillä palkittiin

Tieteen päivien puhujien ilmeinen erinomaisuus näkyi tyylikkäästi myös päivien yhteydessä jaetuissa kirjallisuuspalkinnoissa: Vuoden tiedekirja -palkinnon sai dosentti **Juha Sihvola** ja Tieto–Finlandia-palkinnon dosentti **Kari Enqvist**. Molemmilla oli esitelmä Tieteen päivien päätöspäivänä 16.1. Professoriliitto nimesi puolestaan Tieteen päivillä **Fred Karlssonin** Vuoden professoriksi; Karlsson esitelmöi Tieteen päivillä 1995.

Seuraavien Tieteen päivien valmistelu alkaa

Kun yhdet Tieteen päivät on nyt saatu pakettiin ja vedetty hieman henkeä (ja aloitettu vuoden 1999 päivien kirjan toimittaminen), alkaakin jo seuraavien päivien valmistelu. Vielä kevään aikana aloittaa uusi järjestelytoimikunta seuraavien, uuden vuosituhanneksen ensimmäisten Tieteen päivien suunnittelun. Päivät pidetään vanhan tavan mukaan loppiaisen ja yliopistojen lukuvuoden alkamisen välissä eli keskiviikosta lauantaihin 10.–13.1.2001 Helsingissä, heti uuden vuosituhanneksen alkupäivinä siis.

Jan Rydman